

הקדמה

לאחר אתנחתא של שנה, שמחים אנו לברך על המוגמר ולהגיש לציבור הישראלי כרך שלישי של שאלות ותשובות שנכתבו על ידי חברי ועד ההלכה של כנסת הרבנים בישראל. כידוע היהדות מחבבת את המספר שלש. כך לדוגמא נאמר בספר קהלת (ד' י"ב): "והחוט המשלש לא במהרה ינתק". וכן שנינו במשנה בעניין חזקת קרקעות (בבא בתרא ג' א'): "חזקת הבתים...חזקתן שלש שנים מיום ליום". ולכן כעת, עם הופעתו של הכרך השלישי של תשובות ועד ההלכה, אנו תקוה ש"החוט המשלש לא במהרה ינתק" ושעתה יש לנו חזקה להמשיך ולכתוב תשובות ולפרסמן ברבים.

השאלות המופיעות בחוברת זו ובשתי קודמותיה עדות הן להתעניינות הולכת וגוברת מצד חברי התנועה ומנהיגיה בענייני הלכה למעשה. יתר על כן, שאלות אלה מהוות אחוז קטן של השאלות שבאו לפנינו. שאלות רבות זכו לתשובה קצרה בעל פה ושאלות אחרות טרם זכו לטיפול על ידי הוועד. זאת תופעה חיובית ומשמחת ועל כגון אלה אנו אומרים: כן ירבו!

יש נטייה בציבור לחשוב שהתנועה המסורתית מעדיפה תמיד את הקולא על החומרא. ברם, כל המעיין בחוברת זו וכן בשתי קודמותיה יווכח לדעת שאין שחר לטענה זו. לפעמים הוועד מחמיר ולפעמים הוועד מקל – הכל בהתאם למקורות התלמודיים, לדברי הפוסקים, ולמציאות החברתית של ימינו. כך למשל בחוברת זו יש ארבע תשובות "מחמירות" שבהן הגננו על הנוהג המקובל – אבל לאו דווקא בגלל הטעמים המקובלים (נשיאת כפיים, עליות לבת כהן או לבת לוי, הזרעה מלאכותית, וסידור קידושין). מאידך, יש ארבע תשובות "מקלות" שבהן חזרנו לדין התלמודי הפשוט או המקורי או העדפנו גישה מקלה מתוך מגוון הדעות הקיימות בספרות הפוסקים (נשים וקריאת התורה, קטניות בחג הפסח, גיור כהלכה, ונשים וקדיש יתום).

בשלב זה של עבודתנו לאחר הופעת שלשה כרכים של שאלות ותשובות ולאחר ארבע שנות עבודה ניתן לעמוד על שמונה דברים המאפיינים את תשובותינו ושבמידה רבה מייחדים אותנו משאר הפוסקים בדורנו:

(א) בתשובותינו יש נסיון להביא את כל החומר התלמודי הרלוונטי ולנתח אותו לפי פשוטו בעזרת כל הכלים המודרניים העומדים לרשותנו.

- (ב) יש נסיון להביא את כל דברי הפוסקים – ובמיוחד את דברי הראשונים – לנתח את דבריהם, ולמיין אותם לפי שיטות.
- (ג) יש נסיון לבדוק כל נושא בצורה הסטורית-מדעית. האם הדין או המנהג הוא מדאורייתא או מדרבנן, מן הראשונים או מן האחרונים? האם הוא התקבל בקרב כלל ישראל או נשאר בגדר מנהג מקומי או זמני? בדיקה זאת עוזרת לנו לפסוק הלכה מתוך פרספקטיבה הסטורית וראייה רחבה של כל מרכיבי הבעיה.
- (ד) יש נסיון להיות שקול ולהתמודד בכובד ראש עם דעות המנוגדות לדעתנו. דעות אלה נדחות רק לאחר עיון מעמיק ודיון רציני.
- (ה) אם מדובר בעניין הקשור לארכיאולוגיה, הסטוריה, רפואה או מדע אחר, יש נסיון לברר את העובדות בעזרת מומחים ובעזרת הספרות המדעית בתחום. (ראה לדוגמה התשובה על הזרעה מלאכותית בחוברת זו או התשובה על המחיצה בחוברת הקודמת.) וכך נהגו חכמי התלמוד. תלמידי רבי ישמעאל ערכו ניתוח מתים כדי לקבוע את מספר האברים בגוף האדם (בכורות מ"ה ע"א). האמורא שמואל היה רופא ואסטרונום. הוא היה עורך ניסויים רפואיים (נדריס נ" ע"ב) ונהג לומר: "נהירין לי שבילי דשמיא כשבילי דנהרדעא" (ברכות נ"ח ע"ב). השימוש במדעים להבנת ההלכה לא פסק בימי הביניים ובעת החדשה. ר' משה מרגליות בעל "פני משה" על הירושלמי ואחד מרבותיו של הגאון מווילנא נרשם בגיל שבעים לחוג לבוטניקה של אוניברסיטת פראנקפורט דאודר כדי לשפר את הבנתו את סדר זרעים. לבסוף, הגאון מווילנא עצמו למד מתמטיקה, אסטרונומיה, אנטומיה, ומוסיקה. הוא אף אמר: "כי כפי מה שיחסר לאדם ידיעות משארי החכמות, לעומת זה יחסר לו מאה ידות בחכמת התורה, כי התורה והחכמה נצמדים יחד" (ר' ברוך בן יעקב משקלוב תלמיד הגאון, אוקלידוס, האג, תק"ס, בהקדמת המתרגם).
- (ו) יש נסיון לשמור על מה שמכונה במשפט הכללי רוח המשפט ולא רק על אותיותיה. או במינוח של חז"ל, יש נסיון להיכנס לפנים משורת הדין ולא להסתפק בשורת הדין. אידיאל זה מופיע כבר אצל ישעיהו הנביא בדברו על המלך המשיח (י"א: ג'-ד'): "ולא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח. ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ...". הדבר הודגש ביתר שאת על ידי ר' יהושע פלק במאה השש עשרה (בדרישה לטור חושן משפט, סימן א', ס"ק ב'). בעל הטורים מצטט מהגמרא (שבת י" ע"א וש"נ): "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו [...] כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". מהו "דין אמת לאמיתו"? מפרש הרב פלק: "רצונו לומר שדן לפי המקום והזמן בעניין שיהא לאמיתו, ולאפוקי [= ולמעט] שלא יפסוק תמיד דין תורה ממש כי לפעמים שצריך הדיין לפסוק לפנים משורת

הדין לפי הזמן והעניין, וכשאינו עושה כן, אף שהוא דין אמת אינו לאמיתו, ועל דרך שאמרו חז"ל (בבא מציעא ל' ע"ב) 'לא חרבה ירושלים אלא [...] שהעמידו דיניהן על דין תורה ולא עבדו לפני משורת הדין'."

(ז) יש נסיון להשתמש בשכל הישר. לדאבוננו יש יותר מדי פוסקים בימינו הדומים לבני פומבדיתא "דמעייילין פילא בקופא דמחטא" (בבא מציעא ל"ח ע"ב). כלומר, מסוגלים הם להכניס פיל בנקב המחט על ידי פלפול וכתוצאה מכך מזניחים הם את השכל הישר.

(ח) יש נסיון לדון בהיבט הרעיוני והחברתי של העניין. מהי המטרה של אותה הלכה והאם היא באה לידי ביטוי בהלכה או במנהג הרווח? באלו תנאים חברתיים נוצרו ההלכה או המנהג והאם המציאות החברתית השתנתה בינתיים? יתכן שיש צורך לפסוק אחרת או לחזור לדין התלמודי בהתאם למטרת המצווה או לצרכי המקום והזמן.

לבסוף, ברצוננו להודות לשתים שסייעו לנו רבות בהדפסת שלש החוברות שהופיעו עד כה ובהתקנתן לדפוס: לאשתי חנה גולינקין שהדפיסה כשני שלישים מן התשובות שלא על מנת לקבל פרס. עליה אני קורא "מצא אשה מצא טוב" (משלי י"ח:כ"ב וראה ברכות ח' ע"א); וליהודית שווייג, רכזת הפרסומים של התנועה המסורתית, שערכה את שלש החוברות והביאה אותן לבית הדפוס במסירות ובזריזות. עליה אנו אומרים "גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה" (ברכות ז' ע"ב).

יהי רצון שכשם שזכינו להשיב על שאלות אלה כן נזכה להשיב על שאלות נוספות שתעלינה בקרב חברי התנועה, ודרכן נזכה ללמוד וללמד לשמור לעשות ולקיים את דברי תורתנו באהבה.

הרב דוד גולינקין

יו"ר ועד ההלכה